

Talespråkssyntaks: en analyse av norske diskursellipser

Mari Nygård, NTNU

Tema for denne artikkelen er diskursellipser i norsk talespråk. Dette er setninger der én eller flere konstituenten er fonologisk urealiserte. Særlig er det foranstilte subjekter og objekter, men også hjelpeverb, som utelates. Jeg presenterer en syntaktisk analyse av disse konstruksjonene. Mer spesifikt diskuterer jeg (i) hvorvidt ellipsene har fullstendige setningsstrukturer, og (ii) hvilke syntaktiske og semantiske lisensieringsrestriksjoner som styrer dem. Jeg argumenterer for at norske diskursellipser lisensieres både av semantiske gjenfinnbarhetsvilkår og av syntaktiske restriksjoner basert på kongruensforhold i C-T-domenet.

1 Introduksjon

Språk varierer syntaktisk langs ulike akser. En viktig variasjonsakse er geografisk, dvs. forskjeller mellom dialekter, men uavhengig av slike skillelinjer er det også noen slående syntaktiske forskjeller mellom normert skriftlig språk og uformell spontantale. Det er denne typen syntaktiske særegenheter ved talt språk som er tema for denne artikkelen.¹ Grenseoppgangen mellom registrene talespråk og skriftspråk er imidlertid ikke alltid krystallklar. I enkelte registre i talespråket, slik som forelesninger og opplesninger, finner vi typisk skriftspråklige trekk. På den andre siden viser data fra visse media, slik som skriftlige intervjuer, tekstmeldinger, nettpat osv., egenskaper som er beslektet med talespråklige dialoger. Ett slikt trekk er det jeg vil kalle diskursellipser, som er undersøkelsesobjektet i denne artikkelen. Elliptisk betyr her forkortet, og sikter til at den setningen som ytres, har færre synlige konstituenten enn det man ville forvente ut fra allment antatte grammatiske krav for norsk. For mine formål går altså ikke det primære empiriske skillet mellom skrevet og talt språk i streng

1. Innholdet i denne artikkelen er en omarbeidet versjon av Nygård (2013). Takk til to anonyme fagfeller for verdifulle kommentarer. Deres konstruktive kritikk har vært svært nyttig i arbeidet med artikkelen.

forstand, men snarere mellom elliptisk og ikke-elliptisk språk. Jeg vil likevel referere til den typen elliptisk språk som jeg skal analysere, som typisk talespråklig.

I diskursellipser er det gjerne valgfritt hvorvidt en konstituent er utelatt, i motsetning til en del andre ellipsetyper.² For å vise hvordan diskursellipser bryter med etablerte regler for norsk,³ vil jeg peke på to vanlige generaliseringer i norsk grammatikk. Den første er at norsk er et V2-språk, noe som innebærer at det finitte verbet står på andreplass, dvs. i C, i deklorative hovedsetninger, som igjen vil si at spesifikatoren til CP må være leksikalisert.⁴ Den andre er at alle finitte setninger må inneholde et synlig subjekt og et finitt verb. Begge disse generaliseringene er veletablerte og robuste. Likevel er det slik at frekvente typer diskursellipse ser ut til å bryte med begge disse kravene:⁵

(1) Jeg husker litt fra jeg var åtte.	NoTa
(2) Det var én som hadde kjørt forb ... over en rev.	NoTa
(3) Jeg har bodd ett år i Mexico.	NoTa

I (1) er det tematiserte subjektet utelatt, og i (2) er det tematiserte objektet slettet.⁶ Dermed står (spes,CP) tom i begge tilfellene, og setningene framstår som V1. I litteraturen kalles slike tilfeller av tom (spes,CP) for *topic drop*. Dette er beskrevet for mange germanske varieteter (se blant annet Huang 1984, Cardinaletti 1990, Sigurðsson 1989, Mörnsjö 2002). I (3) er både subjektet og hjelpeverbet utelatt. Her er altså begge kravene brutt. Fenomenet diskursellipse favner flere ulike undertyper, men disse tre er de mest frekvente. Jeg vil derfor begrense det empiriske grunnlaget for analysen til disse i denne artikkelen.

2. Andre typer ellipse er eksempelvis VP-ellipse, NP-ellipse og 'sluicing'. Se Merchant (2001) for en oversikt over ulike typer ellipse.

3. Her sikter jeg til grammatiske regler slik de nedfeller seg i standardgrammatikker for norsk språk.

4. Se f.eks. Åfarli og Eide (2003) for en forklaring av CP-TP-VP-systemet som analysemodell.

5. Gjennomstreking av ord skal her og i det følgende forstås som at ordet ikke er uttalt, men at det likevel er underforstått.

6. Når jeg i det følgende bruker begrepet *tematisert*, sikter jeg til den syntaktiske prosessen der en frase flyttes til første posisjon i setningen, (spes,CP). Dette må ikke forveksles med den informasjonsstrukturelle statusen en konstituent kan ha som *tema* i setningen. For å unngå misforståelser, vil jeg når jeg refererer til informasjonsstrukturell status, bruke forkortelsen TOP (Topic) i parentes.

På den ene siden er slike data perifere, i den forstand at de ikke overholder allment aksepterte grammatiske regler (Chomsky 1981). Samtidig forekommer ellipsene hyppig i uformelle samtaler. Et spørsmål er da hvilken teoretisk status man skal tilskrive dem. Jeg vil hevde at ettersom denne typen variasjon er systematisk, så bør ikke disse konstruksjonene avvises som performansefeil eller «slips of the tongue». De bør heller ikke kategoriseres som feiltyper, slik eksempelvis Hanssen et al. (1978) foreslår. Jeg vil snarere søke å vise at diskursellipsene er styrt av systematiske restriksjoner som det er mulig å gjøre rede for.

Empirien i denne artikkelen er hentet fra norske talespråkkorpus, nærmere bestemt fra NoTa Oslo-korpuset og det nordiske dialektkorpuset (NDC). Spontantale er av flere grunner en gunstig empirisk kilde. Takket være taggete korpus er talespråksdata lett tilgjengelige. I tillegg kan konteksten enkelt observeres, ettersom korpusene inneholder videoopptak av dialogene. Videre er talespråksdata mindre påvirket av normative regler enn det skriftspråk er. Jeg har brukt ulike metoder for å finne fram til eksemplene. I første omgang var en gjennomgang av et større utvalg korpusmateriale nødvendig. På bakgrunn av dette tegnet det seg et bilde av hvilke konstituenters som hyppigst var utelatt, og fra hvilke posisjoner, og det var da nyttig å gjøre mer spesifikke søk.⁷ Imidlertid var det ikke mulig å finne alle relevante eksempeltyper i korpusene, og i disse tilfellene har jeg konstruert egne eksempler, både antatt grammatikalske og ugrammatikalske, som har blitt testet av informanter.⁸

Det er to hovedspørsmål som kan stilles til fenomenet ellipse, og som jeg kommer til å drøfte etter tur. For det første spør jeg om det finnes syntaktisk struktur i den lydløse delen av ellipsen, eller om strukturen er trunkert⁹. Jeg vil i del 2 argumentere for at ellipsene har fullstendige setningsstrukturer, og at de fonologisk urealiserte elementene nettopp bare mangler fonologisk lyd. I del 3 spør jeg hvilke lisensieringsrestriksjoner som styrer ellipsene, hvilke typer utelatelse som er mulige og ikke mulige, og hvorfor det er slik. Jeg foreslår at ellipsenes lisensiering er styrt av en kombinasjon av semantiske gjenfinnbar-

7. Det har vært svært nyttig at søkemotorene til de aktuelle korpusene gjorde det mulig å bruke taggen «segment initial» i søkene, ettersom det ser ut til at diskursellipsene særlig forekommer setningsinitialt. Ettersom korpusene ikke er tagget spesifikt for ellipser, har det dessverre ikke vært mulig å fastslå nøyaktig hvor frekvent dette fenomenet er. Av samme grunn er heller ikke geolektisk variasjon i bruken av diskursellipser kartlagt.

8. Alle konstruerte eksempelsetninger er bedømt av minst tre informanter. I det følgende vil eksempler fra korpus være merket med referanse til det aktuelle korpuset. Konstruerte eksempler vil ikke være markert.

9. Trunkert betyr her at den syntaktiske strukturen er amputert.

hetsvilkår og syntaktiske restriksjoner basert på kongruensforhold i C-T-domenet.

2 Strukturspørsmålet

Begrepet ellipse innebærer at noe mangler. Likevel er det ikke nødvendigvis klart akkurat *hva* som har blitt utelatt. Spørsmålet er: bør disse dataene analyseres som syntaktiske ellipser, noe som innebærer at hele strukturelle noder er slettet; eller involverer ellipsen bare utelatelse av fonologisk innhold, slik at de syntaktiske trekkene i nodene er intakte? Merchant (2012:4) kaller dette for strukturspørsmålet: “In elliptical constructions, is there syntactic structure that is unpronounced?” Jeg vil legge til grunn at den syntaktisk strukturen til en diskursellipse ikke er amputert, dvs. at ellipsene antas å være strukturelt identiske med sine ikke-elliptiske motstykker. Dette motsier et syn som flere har argumentert for, nemlig at det er nødvendig å postulere en separat grammatikk for spontantale (Leech 2000, Miller og Weinert 2009). Jeg vil ta til orde for å omformulere strukturspørsmålet og heller spørre *på hvilke lingvistiske nivåer* en analyse av elliptisk språk må være annerledes enn en analyse av ikke-elliptisk språk. Jeg vil vise at de empiriske forskjellene ikke omhandler det strikt syntaktiske nivået, men at de heller handler om betingelser for fonologisk realisering. For å underbygge dette standpunktet vil jeg kort sammenlikne alternative syn på strukturspørsmålet.

En første mulighet er at diskursellipsene har en trunkert syntaktisk struktur. Haegeman og Guéron (1999) foreslår en slik analyse for liknende registre i engelsk.¹⁰ De argumenterer for at C-projeksjonen er fraværende i setninger med setningsinitiale nullsubjekter, og underbygger dette med at nullsubjektene i disse registrene må befinne seg helt til venstre i strukturen. Nullsubjektene er ikke tillatt dersom CP-nivået er leksikalisert, slik som i underordnede setninger, hv-spørsmål (hovedsetninger og undersetninger) og setninger med tematiserte argumenter. Dette stemmer godt også for norske forhold. Jeg vil imidlertid ikke legge en trunkeringsanalyse til grunn, fordi CP-nivået er nødvendig for å kunne gjøre rede for ordstillingsvariasjonen i undersetninger og hovedsetninger – elliptiske og ikke-elliptiske, som vist i (4)–(5):

(4) Jeg hadde ikke så veldig mye venner.

NoTa

10. Haegeman og Guéron (1999) viser til data fra dagbøker, brev, e-post, nettpat og notater.

- (5) ... at jeg ikke hadde så veldig mye venner.
 a. * ~~Jeg~~ ikke hadde så veldig mye venner.
 b. ~~Jeg~~ hadde ikke så veldig mye venner.

I norsk er det antatt at det finitte verbet okkuperer C i hovedsetninger. Dette innebærer at verbet flytter forbi setningsadverbialet, som er adjungert til T'. Dette er illustrert i (4), som viser en hovedsetning med setningsadverbial. I underordnete setninger (5) står det en subjunksjon i C (her 'at'), og dermed flytter ikke verbet til C. Setningsadverbialet blir da stående foran det finitte verbet, motsatt av ordstillingen i hovedsetninger. I en trunkeringsanalyse, der CP-nivået er borte, vil imidlertid ikke verbflytting til C være mulig i hovedsetninger. Man kan da ikke forklare hvorfor (6a) er uakseptabel og hvorfor ordstillingen må være som i (6b), ettersom verbet helt enkelt ikke kan flytte til C dersom C-posisjonen ikke eksisterer. Dersom diskursellipser derimot antas å ha fullstendige setningsstrukturer, inkludert CP-nivået, så vil prediksjonene om ordstilling følge direkte. Det finitte verbet flytter da til C både i (4) og (6b). På dette grunnlaget forkaster jeg trunkert struktur-analysen.

Et andre alternativ er å anta at den underliggende strukturen er til stede, men at den er uten innhold. La oss anta en minimalistisk tilnærming. Det konvensjonelle synet innenfor minimalismen er at all trekkinformasjon er inkorporert i leksikalske elementer (Chomsky 1995). Konsekvensen av dette er at når et leksikalsk element er utelatt, så vil heller ingen trekkinformasjon komme inn i syntaksen. Dermed kunne man tenke seg at strukturen er tom. Imidlertid er det en utbredt og akseptert idé at projeksjoner må være endosentriske, de kan ikke projisere fra ingenting.¹¹ Videre er det symptomatisk at de stille konstituentene i diskursellipser viser såkalte *konnektivitetseffekter*, som kan defineres som grammatiske avhengighetsforhold som er identiske med de avhengighetsforholdene vi ser i ikke-elliptiske setninger (Merchant 2004). Eksempler på slike effekter er nullsubjekter som fungerer som antesedenter for anaforer som krever binding, og der nullsubjektet utløser kongruens på anaforen (6), og også ellipser som inneholder verbale partisipper som krever visse hjelpeverb, men der dette hjelpeverbet er utelatt (7):¹²

11. I tillegg er alle strukturer bygget med operasjonen *Spleis* (Merge), som bare kan anvendes når det eksisterer en asymmetrisk relasjon mellom to elementer. Spleis er kun mulig dersom elementene har et visst innhold. Dersom nodene er tomme, kan ingen grammatisk relasjon oppstå mellom dem. Spleis ville da være helt formålsløs, noe som ville være teoretisk utilfredsstillende.

12. Data fra ikke-pro drop-språk med subjekt/verb-kongruens, støtter same hypotese. Eksempelet nedenfor er hentet fra dagboksregisteret (diary drop), fra Haegeman og Ihsane

(6) ~~Jeg~~ kan tenke meg det.

NoTa

(7) ~~Har de~~ kjørt mye skuter i påska?

NDC

Alt i alt indikerer dette at diskursellipser handler om utelatelse av fonologisk innhold snarere enn syntaktisk sletting. Ellipsene har en abstrakt, men fullstendig setningsstruktur, med fullt ut spesifiserte og aktive formelle trekk. Denne underliggende aktive strukturen bestemmer ordstillingen til diskursellipsen, og den kan også avgjøre den morfologiske formen til visse leksikalske elementer, som i (6)–(7). Merk at denne argumentasjonen betinger at syntaktisk struktur ikke er uatskillelig lenket sammen med fonologisk realiserte leksikalske elementer. Jeg legger til grunn et separasjonistisk eller eksoskeletal syn på syntaks, som har likhetstrekk med det synet som forfektes innenfor f. eks. Distribuert Morfologi (Harley og Noyer 1999, Halle og Marantz 1993), og også i nykonstruksjonistiske teorier (Borer 2005, Åfarli 2007). Syntaksen er abstrakt og blir generert uavhengig av instansierte leksikalske elementer. Jeg antar med andre ord ikke at det i diskursellipser blir generert fullstendige setninger der noe senere blir strøket, men derimot antar jeg at det blir generert fullstendige abstrakte strukturer der visse posisjoner ikke blir fonologisk realisert.

Det synet jeg legger til grunn, er altså at den syntaktiske derivasjonen av en diskursellipse er lik derivasjonen av en fullstendig, ikke-elliptisk setning. Jeg vil hevde at syntaksen er intakt, og at den overflatevariasjonen som eksisterer mellom elliptiske og ikke-elliptiske tilfeller, skyldes forskjeller i den fonologiske instansieringen av syntaksen. Imidlertid vil jeg ikke anta at denne fonologiske realiseringen foregår helt blindt og vilkårlig. Den er underlagt visse systematiske restriksjoner, som jeg i det følgende skal søke å gjøre rede for.

3 Interagerende strukturelle og semantiske lisenseringsmekanismer

Jeg legger til grunn den utbredte antakelsen at restriksjoner for fonologisk realisering kan deles inn i to hovedtyper: semantiske identitetsvilkår og strukturelle lisenseringsvilkår (Rizzi 1986, Merchant 2001, McShane 2005, Albrecht 2009, blant andre). Verken en rent semantisk forklaring, dvs. en ana-

(2001), der finite verb kongruerer i person og tall med stille subjekter. Dette avslører tilstedeværelsen av et underliggende, ikke-instansiert subjekt med fullstendige bøyingsformer:

- (23) Ø me rappelle tout à coup que Ø portais jupe noire Lycra dernière fois.
 me remember suddenly that wore skirt black Lycra last time
 'I suddenly remember that I was wearing the Lycra skirt the last time.'

lyse basert på gjenfinnbarhet, eller en rent strukturell forklaring, kan gi en uttømmende redegjørelse av de empiriske mønstrene. Det er snarere slik at en kombinasjon av disse typene restriksjoner kan gi en integrert analyse av dette fenomenet.

3.1 Semantisk identitet og temalfokus-skillet

Fenomenet ellipse forklares ofte ved å peke på økonomi. Men bruken av ellipse er åpenbart mer økonomisk fra talerens ståsted enn det er fra tilhørerens ståsted. Det krever mer prosessering å forstå noe som ikke er sagt. I ellipser er talers og tilhørers økonomi kombinert, slik at ellipse kun er mulig når mottaker enkelt kan rekonstruere de utelatte delene. Denne innsikten er nedfelt i *prinsippet om gjenfinnbarhet* (principle of recoverability), som sier at ethvert slettet semantisk innhold på en eller annen måte må være sporbart. Den overordnede betydningen til setningen må være uendret. Prinsippet om gjenfinnbarhet ble opprinnelig formulert som et setningsinternt vilkår (Chomsky 1964), men har senere blitt utvidet til å dekke også slettede elementer som er identifisert setningseksternt (McShane 2005), det vil si ellipser der kontekstuell prominens gjør det lettere å la en konstituent være stille. Dette ser vi eksempler på i (8)-(10). Det er lettere å akseptere et nullobjekt i (spes,CP) når det utelatte elementet er aktivert i den lingvistiske eller ikke-lingvistiske konteksten, slik som i (9) og (10), enn når ellipsen er ytret uten kontekstuell aktivering, slik som i (8):

(8) # ~~Den~~ så jeg i går.

(9) (Peker på en filmplakat): Den så jeg i går.

(10) A: Har du sett Avatar? B: Den så jeg i går.

Ut fra denne observasjonen kunne man ledes til å tro at hvis bare det semantiske innholdet til en proposisjon er identifisert, så vil det være tilstrekkelig. Men gjenfinnbarhetsvilkår alene er ikke nok til å kunne predikere hvilke ellipser som er og ikke er lisensiert. Merchant (2001:2) påpeker at dersom gjenfinnbarhet og informasjonsredundans var den eneste relevante forklaringen for ellipse, så kunne vi forvente at restriksjonene for mulige ellipser var de samme for alle språk. Slik er det ikke. Ulike språk implementerer slik informasjonsredundans på ulike vis i grammatikken, og forskjellene er ifølge Merchant både systematiske og strukturspesifikke. Han konkluderer med at muligheten for ellipse derfor ikke bare kan tilskrives semantisk identifikasjon, men at den også må være styrt av syntaktiske mekanismer.

En analyse basert utelukkende på semantisk gjenfinnbarhet vil heller ikke fungere for norske diskursellipser. For det første er det en potensiell utfordring at tematiserte ekspletivsubjekter og kopulaverb blir utelatt hyppig:¹³

- (11) ~~Det er~~ litt dårlig tilbud til den aldersgruppen. NoTa
 (12) ~~Det er~~ svært stor forskjell på klientellet # tror jeg altså. NoTa

Ekspletivsubjekter og kopulaverb er formelle konstituenten som ikke bidrar med noe semantisk innhold til setningen. Dermed kan man vanskelig argumentere for at de er implisert i konteksten.¹⁴ For det andre er det slik at dersom diskursellipser var styrt bare av gjenfinnbarhet, så kunne vi forvente å finne stille konstituenten i enhver posisjon i setningen, så lenge konstituentene var semantisk identifisert. Dette er åpenbart ikke tilfellet:

- (13) * Jeg spiste ~~meg~~ mett på dessert.
 (14) A: Skal du se den nye Harry Potter-filmen?
 B: * Den ~~har~~ jeg allerede sett.

Disse ellipsetypene er uakseptable på tross av at betydningen til nullelementene er gjenfinnbar, i (13) fra anaforen, og i (14) fra det realiserede verbpartisippet.

Konklusjonen er at gjenfinnbarhet alene ikke er tilstrekkelig som forklaring, og at lisensieringen av diskursellipser til en viss grad også er struktursensitiv, ettersom ellipse ikke er mulig i alle posisjoner i setningen. Mer spesifikt er utelatelene i norske diskursellipser langt mer frekvente i setningens venstreperiferi. Som vi så i (1)–(3), er den mest typiske diskursellipsen den som involverer ikke-instansierte posisjoner i C-domenet, og særlig den setnings-initiale posisjonen (spes,CP) eller forfeltet.¹⁵ I Chomsky (2002:113-114) og også i Rizzi (1997), er C-domenet karakterisert som et diskursrelatert domene, som fungerer som et grensesnitt mellom syntaktisk struktur og kontekst. Denne innsikten er også tydelig i den analysen av nullargumenter vi finner hos Sigurdsson og Maling (2010) og Sigurdsson (2011), hvor diskursrelevansen til C-domenet er implementert i en modell der CP inneholder syntaktisk aktive

13. Se også Engdahl (2012) for en analyse av valgfritt realiserede ekspletivsubjekter i svensk.

14. Man kunne imidlertid av samme grunn hevde at disse elementene ikke trenger å identifiseres eller gjenfinnes i det hele tatt. Crystal (2008) gir en definisjon av gjenfinnbarhet som passer godt med dette, nemlig som et vilkår som spesifiserer at bare elementer uten semantisk innhold kan bli slettet.

15. Som vist i Mörnjö (2002), er C-domenet hyppig gjenstand for utelatelser også i svensk. Mörnjö diskuterer imidlertid kun utelatelser fra spesifikatorposisjonen i CP.

kontekst-lenker (CLn). Gitt at de utelatte elementene ofte er kontekstuelte aktiverte, er det ikke overraskende at det diskursrelaterede C-domenet er sårbart for ellipse. Likevel er det ikke slik at diskursellipse foregår blindt og vilkårlig i dette domenet. Diskursellipsene er styrt av mer finmaskete semantiske og strukturelle restriksjoner.

La oss først undersøke tilfeller av såkalt *topic drop*, der bare (spes,CP) er tom, slik vi så i (1)–(2). I tråd med Rizzi (1997) og Radford (2004) foreslår jeg at de konstituentene som okkuperer denne posisjonen i deklorative hovedsetninger, kan være av to hovedtyper: temakonstituent (TOP), som representerer kjent, aktivert informasjon, og fokuskonstituent (FOC), som introduserer ny informasjon. Forskjellen er demonstrert i eksemplene nedenfor, der setningen i (15) kan være svar på to ulike spørsmål, og der dette igjen definerer statusen til argumentet i (spes, CP) som TOP eller FOC:¹⁶

- (15) Max så Rosa i går.
 a. A: Hvem så Max i går? B: Max_{TOP} så Rosa i går.
 b. A: Så noen Rosa i går? B: Max så Rosa_{TOP} i går.

Merk at denne distinksjonen er relevant for å definere lisensieringsrestriksjoner for diskursellipser. Det ser nemlig ut til at en ikke-realisert (spes,CP) bare er lisensiert når elementet som okkuperer denne posisjonen, er en temakonstituent (TOP) som i (16), og ikke når det er en fokuskonstituent (FOC) som i (17)–(18):

- (16) A: Hva skal jeg gjøre med denne gamle stolen?
 B: ~~Den~~_{TOP} kan du sende på loppis.
 (17) A: Har noen sett Rosa?
 B: * ~~Max~~_{FOC} så henne i går.
 (18) A: Alt dette skrotet, hva skal jeg gjøre med det?
 B: * ~~Den gamle stolen~~_{FOC} kan du sende på loppis.

Dette viser at det ville være feil å konkludere med at elementer fritt kan slettes fra (spes,CP). Den informasjonsstrukturelle statusen til elementet er også av-

16. Eksemplene i (15) er oversatt fra Reinhart (1981: 56), som diskuterer engelske versjoner av disse setningene. Reinhart argumenterer for at temakonstituent (TOP), dvs. konstituent som har informasjonsstrukturell status som tema, ikke nødvendigvis må være plassert i (spes,CP). Som vi ser i (15), er dette også gjeldende for norsk.

gjørende. Kontekstuelte aktiverte elementer (TOP) utelates lettere, noe som harmonerer godt med prinsippet om gjenfinnbarhet.

3.2 Strukturelle restriksjoner i C-domenet – Ellipse ved kongruens

I tillegg til diskursellipser av typen *topic drop*, der referensielle argumenter er nullrealisert i (spes,CP),¹⁷ kan også finitte hjelpeverb i C utelates, som vist i eksempel (3) tidligere. Dette fenomenet har ikke vært gjenstand for særlig diskusjon i forskningslitteraturen.¹⁸ Semantisk sett kan vi merke oss at hjelpeverbet kan utelates fordi det er gjenfinnbart via formen til hovedverbet, et partisipp som krever et perfektivt hjelpeverb. Jeg vil likevel hevde at denne typen diskursellipse også er strukturelt betinget, og jeg vil argumentere for en analyse som er basert på det grunnleggende samsvarsforholdet som finnes mellom subjekt og finitt verb. Merk at i alle tilfeller så må prinsippet om gjenfinnbarhet også være oppfylt.

For det første kan vi merke oss at et stille hjelpeverb krever at også subjektet er stille (19b). Dersom subjektet er synlig, er et usynlig hjelpeverb ikke lisensiert (19c):¹⁹

(19)

a. Jeg har bodd et år i London.	
b. Jeg har bodd et år i London.	NoTa
c. * Jeg har bodd et år i London.	

En tentativ generalisering ut fra denne observasjonen kan være at det er mulig å utelate den første konstituenten i en lineær streng, eller alternativt den første og den andre konstituenten sammen, men at det å utelate bare konstituent nummer to når nummer én er realisert, vil være uakseptabelt. Dette vil innebære en lineær analyse der sletting skjer fra venstre til høyre i den lineære strengen. En slik analyse ble foreslått i Napoli (1981). Jeg vil imidlertid ikke legge et slikt syn til grunn. Dersom ellipsene var styrt kun av en slik lineær

17. Det finnes også eksempler der det er lette adverbialer, og ikke referensielle argumenter, som er utelatt fra (spes,CP). Slike ellipser er diskutert i Mörnsjö (2002) og også i Nygård (2013:276).

18. Fitzpatrick (2006) diskuterer fenomenet *auxiliary drop* i engelsk, men de empiriske mønstrene er ikke de samme som for norske data. Dessuten er Fitzpatricks analyse begrenset til spørsmål, mens norsk viser tilfeller av aux-drop både i spørsmål og i deklarativer setninger.

19. Også kopolaverb blir ofte utelatt under de samme restriksjonene som hjelpeverb, men disse vil ikke bli behandlet her.

slettingsmekanisme, så burde det i prinsippet være mulig å vilkårlig slette en hvilken som helst konstituent, en del av en konstituent eller til og med flere konstituenten, så lenge slettingen var setningsinitial og skjedde fra venstre til høyre i den lineære strengen. Det at de følgende enkle eksemplene er uakseptable, viser at dette ikke kan være korrekt:

- (20) *~~Til middag~~ spiser hun ofte fisk.
 (21) * ~~Den lille gutten~~ med blå genser liker taco.

De strukturelle lisensieringsmekanismene som styrer ellipsene, ser ut til å operere på syntaktiske strukturer snarere enn lineære strenger.

Videre er det slik at setninger med tematiserte ikke-subjekter viser et annet mønster enn subjektinitiale ellipser. I setninger der direkte objekter okkuperer (spes,CP), kan objektet slettes alene, dvs. vanlig topic drop (22a), men det å utelate et tematisert objekt sammen med et finitt hjelpeverb i C er umulig (22c):

- (22) A: Vi tenkte vi skulle prøve det derre det er et reisebyrå som heter Nazar
 B: a. ~~Det~~ har jeg sett i katalogen ja. NoTa
 b. * Det ~~har~~ jeg sett i katalogen ja.
 c. * ~~Det har~~ jeg sett i katalogen ja.

Det generelle mønsteret ser altså ut til å være at det er akseptabelt å slette et tematisert subjekt, eller alternativt både subjektet og et finitt hjelpeverb. Dersom et objekt er tematisert, kan det derimot bare utelates alene, og ikke sammen med et hjelpeverb i C.²⁰

Empirien viser altså en slående forskjell mellom subjektinitiale og ikke-subjektinitiale diskursellipser. For germansk har det vært foreslått (Travis 1984) at subjektinitiale setninger generelt har et trunkert CP-nivå, i motsetning til ikke-subjektinitiale setninger. For diskursellipsene ville en slik analyse innebære at både T og (spes,TP) kunne være urealiserte i subjektinitiale ellipser. I ikke-subjektinitiale ellipser, ville derimot bare (spes,CP) kunne være urealisert, ikke

20. Merk likevel at flere av informantene peker på at det er en viss asymmetri mellom utelatte subjekter og utelatte objekter setningsinitialt. Selv om utelatte objekter aksepteres, så oppgis ellipser med utelatte subjekter (og hjelpeverb) som lettere å akseptere. De krever dessuten mindre kontekstuell aktivering for å oppfattes som akseptable.

hele CP. Den empiriske forskjellen ville i denne analysen altså koke ned til at nullelementene okkuperer ulike strukturelle posisjoner.

Likevel er det min påstand at en fullstendig CP-TP-analyse er å foretrekke for begge setningstypene. Ettersom bare spesifikatoren kan være urealisert i begge tilfeller, ville en trunkeringsanalyse av subjektinitiale setninger tvinge fram en antakelse om to tema-liknende posisjoner, én for subjekter (spes,TP) og én for objekter (spes,CP).²¹ Det å se bort fra CP i subjektinitiale setninger gjør det også mindre klart hvordan man skal gjøre rede for V2, ettersom verbet da ville måtte okkupere ulike posisjoner i de ulike setningstypene. Dessuten viste jeg tidligere at CP-nivået er nødvendig for å gjøre rede for distribusjonen til setningsadverbialer og finitt verb i hovedsetninger og undersetninger (se eksempel (4)–(5)).

Jeg vil altså anta at CP-nivået er til stede i alle setningstyper, og jeg vil argumentere for å analysere de empiriske mønstrene i lys av den tette relasjonen mellom C-domenet og T-domenet, slik den har blitt beskrevet i Chomsky (2007, 2008) og Richards (2007), blant andre. I minimalistiske modeller er det vanlig å anta at både CP og vP er *faser*²² i setningsstrukturen, i motsetning til TP, som antas å bare være en derivert fase. T har ingen egne kongruenstrekk (ϕ -trekk²³) eller tempustrekk i leksikon, men arver disse trekkene fra C. Det er avgjørende at denne trekkarvingsrelasjonen innebærer at det etableres et kongruensforhold mellom C og T. Hypotesen er at i ellipser der subjektet okkuperer (spes,CP), så utvides dette kongruensforholdet til denne posisjonen, med den konsekvensen at hele kongruensdomenet (dvs. hele CP) kan være urealisert. I ikke-subjektinitiale ellipser derimot, inkluderer ikke dette kongruensforholdet (spes,CP), og dermed er ikke ellipse av hele C-domenet lisensiert. Jeg foreslår prinsippet *Ellipse ved kongruens* for å redegjøre for denne systematiske variasjonen:

-
21. Det kunne man tenke seg var tilfellet, men jeg vil se bort fra denne muligheten fordi en slik analyse med to temaposisjoner ville gjøre det mer komplisert å redegjøre for sammenhengen mellom setningsadverbialer og V2.
 22. En fase (phase) er en definert del av en syntaktisk struktur. Når en fase er produsert, sendes komplementet til fasens kjerne til inspeksjon i de semantiske og fonologiske grensesnittene, og komplementet blir deretter utilgjengelige for videre syntaktiske operasjoner (Radford 2004).
 23. Phi-trekk (ϕ features) er trekk som definerer person, kjønn og tall. Disse antas i minimalistisk teori (å være iboende i nominale kjerner, men ikke iboende i T. Jeg vil i analysene bruke phi-trekk og kongruenstrekk som sidestilte begreper (Radford 2004).

Ellipse ved kongruens

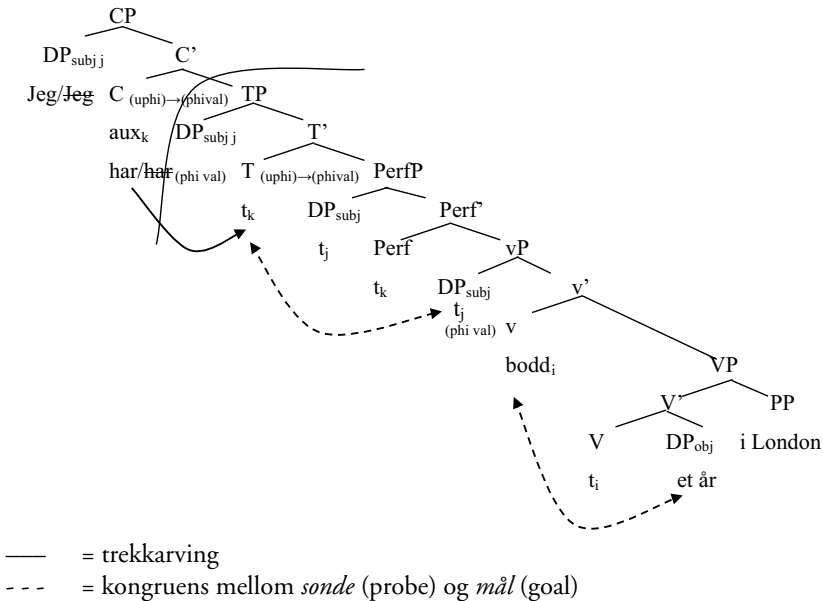
Når alle elementer i C-T-komplekset er del av samme kongruensrelasjon, vil alle disse elementene kunne være fonologisk urealisert. Dersom konstituenten i (spes,CP) ikke er en del av denne kongruensgruppen, er ellipse av hele domenet ikke mulig. Ellipse av kun (spes,CP) er mulig i alle tilfeller, gitt at semantiske identitetsvilkår er oppfylt.

La oss først se på de subjektinitiale tilfellene, der det er mulig å utelate enten subjektet alene eller alternativt subjektet og hjelpeverbet sammen. Viktigst for våre formål er den delen av analysen som inkluderer TP og CP. T arver sine uvaluerte kongruens- og tempustrekk fra C. T er en aktiv *sonde* (probe) som søker og finner subjektet (med spesifiserte kongruenstrekk) i (spes,vp), og slik blir trekkene i T valuert. Subjektet og verbet er knyttet sammen gjennom en gjensidig kongruensrelasjon, og de instansierer de posisjonene som gjennom flytting eller kongruensforhold er del av denne relasjonen, dvs. T og C og også (spes,TP). Deretter flytter subjektet fra (spes,vP) gjennom (spes,PerfP²⁴) og (spes,TP), og i dette tilfellet hele veien opp til (spes,CP). En kongruensrelasjon er da etablert mellom C og (spes,CP), som en utvidelse av kongruensforholdet mellom subjektet og verbet. Merk at i dette tilfellet påvirker trekkene til subjektet alle posisjonene i C-T-komplekset, inkludert (spes,CP), enten gjennom kongruens (kjerneposisjoner) eller gjennom flytting (spesifikatorposisjoner). Begge de stille konstituentene er semantisk identifisert. Subjektet er eksternt gjenfinnbar, og dessuten er det en temakonstituent (TOP) som representerer gitt informasjon. Det perfekteive hjelpeverbet er på den annen side gjenfinnbar setningsinternt, gjennom det verbale partisippet. Antakelsen er at perfekteive hjelpeverb bare bidrar med perfektivitet, og at dette også uttrykkes i det verbale partisippet. Hjelpeverbet er fullt ut identifisert gjennom partisippet, og vi ser av fig. 1 at det enkelt kan utelates.

Nullrealisering av hele fasen (CP og TP) er mulig ettersom alle de konstituentene som er involvert, er del av det kongruensforholdet som er etablert mellom C- og T-projeksjonene. Når subjektet flytter til (spes,CP), vil trekkene til subjektet også overføres til denne posisjonen. Det ser ut til at dette gjør det lettere å unnlate å realisere hele det strukturelle komplekset. Når subjektet og det finitte hjelpeverbet er urealisert, er det en hel bolk med kongruerende

24. Jeg har valgt navnet PerfP for hjelpeverbprosjeksjonen, for å utvetydig kunne indikere at dette er en projeksjon av et perfektivt hjelpeverb. Et alternative kunne være vPaux. Dette er viktig for min analyse.

Figur 1:

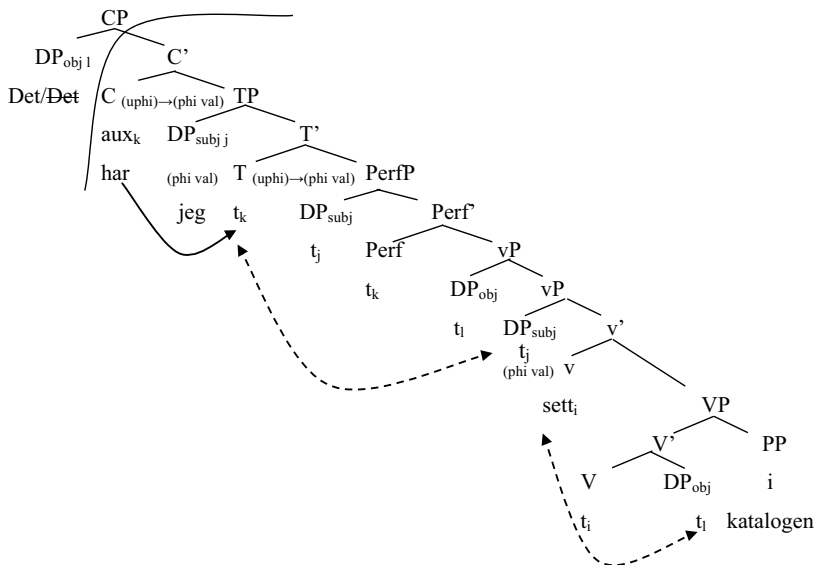

struktur som ikke er instansiert. Det er altså slik at når subjektet er i (spes,CP), så kan man enten utelate bare det tematiserte subjektet eller alternativt hele C/T-komplekset, dvs. subjektet og hjelpeverbet.

Restriksjonene for diskursellipser med tematisert objekt i (spes,CP) er derimot annerledes. Vi har sett at objektet i (spes,CP) kan utelates alene, men ikke sammen med et finitt hjelpeverb i C. I den analysen jeg har introdusert, vil objektinitialia ellipser ha struktur som i fig. 2.

Både det utelatte objektet og hjelpeverbet er semantisk gjenfinnbare. Objektet er en temakonstituent (TOP) som er gitt i konteksten, og dermed er dette leddet setningseksternt identifisert, mens det perfekteive hjelpeverbet er gjenfinnbart gjennom det verbale partisippet. De semantiske villkårene kan altså ikke forklare hvorfor denne ellipsen er uakseptabel. Årsaken er snarere av strukturell art. Som vist genereres objektet først i VP, der en kongruensrelasjon etableres mellom de uvaluerte kongruenstrekkene i v og i det VP-interne objektet. Objektet flytter deretter til den ytre posisjonen (spes,vP), og videre med A'-flytting direkte til (spes,CP), uten å involvere noen mellomliggende posisjoner. T er en sonde som søker etter, og finner, subjektet i (spes,vP), og slik blir trekkene i T

Figur 2:

— = trekkarving

- - - = kongruens mellom *sonde* (probe) og *mål* (goal)

og dermed også C valuert. På parallelt vis som i de subjektinitiale tilfellene er det slik at den kongruensrelasjonen som etableres mellom subjekt og verb, involverer posisjonen T, C og (spes,TP). Imidlertid hører objektet til et annet kongruenssystem. Objektet får sine kongruenstrekk valuert inne i vP. Det tematiserte objektet i (spes,CP) er med andre ord ikke del av den samme kongruensgruppen som resten av C-T-komplekset, og konsekvensen av dette er at bare (spes,CP) kan være urealisert, ikke hele C-T-komplekset. Jeg hevder altså at denne ellipsetypen er umulig fordi (spes,CP) ikke er inkludert i det samme kongruenssystemet som de andre elementene i C-T-komplekset.

Mer overordnet ser det ut til at den strukturelle mekanismen som er ansvarlig for diskursellipse i venstreperiferien, angriper strukturen fra toppen av, dvs. (spes,CP). Den tillater utelatelse av det strukturelt høyeste elementet (topic drop), men dersom dette elementet er realisert, så er det ikke akseptert å utelate neste konstituent i strukturen. Videre har vi sett at så lenge ellipsemekanismen møter konstituenten som tilhører samme kongruensrelasjon, så er ellipse mulig. Så snart mekanismen møter et element som tilhører en annen kongruens-

relasjon, er ellipse derimot ikke lenger lisensiert. Bare én bolk av kongruerende elementer, dvs. elementer som er del av samme kongruensrelasjon, kan stå urealisert samtidig. I setninger der et objekt er tematisert i (spes,CP), forårsaker dette objektet et brudd i kongruenskjeden, og konsekvensen er at bare dette objektet kan være urealisert. Grensen for mulig ellipse trekkes da mellom (spes,CP) og C. I subjektinitialer tilfeller er det derimot slik at kongruensdomenet også omfatter (spes,CP), dvs. hele CP og hele TP, ettersom subjektet og det finitte hjelpeverbet fyller alle de relevante posisjonene. Dermed trekkes grensen for mulig ellipse lengre ned, under C-posisjonen.²⁵ Prinsippet *Ellipse ved kongruens* favner disse strukturelle restriksjonene. I tillegg har vi sett at diskursellipser må oppfylle semantiske identitetsvilkår, dvs. at den fullstendige betydningen til ellipsen må være gjenfinnbar.

4 Konklusjon

I denne artikkelen har jeg foreslått en analyse av et fremtredende trekk i norsk spontantale, nemlig det som kalles diskursellipse, og nærmere bestemt ellipser i C-domenet. To hovedspørsmål har blitt utforsket. På den ene siden har jeg diskutert den syntaktiske strukturen til disse konstruksjonene, og på den andre de semantiske og strukturelle mekanismene som styrer lisensieringen av ellipsene. Jeg har argumentert for at diskursellipser av typen vi så i (1)-(3), er syntaktisk fullstendige setninger, og at forskjellen mellom en ellipse og en ikke-ellipse ikke er av strukturell art, men at forskjellen snarere gjelder den fonologiske realiseringen av den underliggende strukturen. Selv om den realiserte strengen ser forkortet ut, så er ikke den syntaktiske strukturen trunkert. Dette argumentet utgjør et avgjørende vilkår for den videre analysen av lisensieringsrestriksjoner for diskursellipse. Uten et aktivt C-domene ville de strukturelle restriksjonene som er nedfelt i prinsippet *Ellipse ved kongruens*, vært umulig å forklare. Det har også blitt understreket at en rent strukturell forklaring av lisensiering ikke er tilstrekkelig. Tema/fokus-skillen (TOP/FOC) viser helt eksplisitt at stille elementer må være semantisk identifiserte, i pakt med prinsippet om gjenfinnbarhet.

Innledningsvis slo jeg fast at diskursellipser ser ut til å bryte med standardgeneraliseringer om norsk, slik som V2 og subjektskravet. Likevel er disse eksemplene frekvente, og viktigere, vi har sett at de adlyder spesifikke

25. Man kunne også hevde at grensen for mulig ellipse skulle trekkes nedenfor T-domenet, men jeg vil argumentere for at dette ikke er korrekt. Se Nygård (2013) for utdypende argumentasjon for dette standpunktet.

strukturelle og semantiske krav. Diskursellipser er ikke performansestyrte, tilfeldige utelatelser. Når man skal gjøre rede for hvilke typer språklig variasjon som finnes i det nordiske språkområdet, så bør denne typen ikke-geografisk, registerrelatert variasjon derfor inkluderes i det empiriske grunnlaget.

Litteraturliste

- Albrecht, Lobke 2010: *The Syntactic Licensing of Ellipsis*. Amsterdam & New York: John Benjamins.
- Borer, Hagit 2005: *Structuring Sense* (vol I & II). Oxford: Oxford University Press.
- Cardinaletti, Anna 1990: Subject/object asymmetries in German null-topic constructions and the status of spec CP. Mascarò, J. & M. Nespò (red.): *Grammar in Progress*. Dordrecht: Foris Publications, 75–84.
- Chomsky, Noam 1964: *Current issues in linguistic theory*. The Hague: Mouton.
- Chomsky, Noam 1981: Markedness and Core Grammar. Belletti, A., L. Brandi & L. Rizzi (red.): *Theory of Markedness in Generative Grammar. Proceedings of the 1979 GLOW Conference*. Pisa: Scuola normale superior di Pisa, 123–146.
- Chomsky, Noam 1995: *The Minimalist Program*. Cambridge, Mass.: The MIT Press.
- Chomsky, Noam 2002: *On Nature and Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chomsky, Noam 2007: Approaching UG From Below. Sauerland, U. & H.M. Gärtner (red.): *Interfaces + Recursion = Language?*. New York: Mouton de Gruyter, 1–29.
- Chomsky, Noam 2008: On Phases. Freidin, R., C. Peregrín Otero & M.L. Zubizarreta (red.): *Foundational Issues in Linguistic Theory. Essays in Honor of Jean-Roger Vergnaud*. Cambridge, MA: MIT Press, 133–166.
- Crystal, David 2008: *Dictionary of Linguistics and Phonetics* (6th edition). Oxford: Blackwell Publishing.
- Engdahl, Elisabet 2012: Optional expletive subjects in Swedish. *Nordic Journal of Linguistics* 35, 99–144.
- Fitzpatrick, Justin M. 2006: Deletion through movement. *Natural Language & Linguistic Theory* 24, 399–431.
- Haegeman, Liliane & Tabea Ihsane 2001: Adult Null Subjects in the non-*pro*-drop Languages: Two Diary Dialects. *Language Acquisition* 9(4), 329–346.

- Haegeman, Liliane & Jacqueline Guéron 1999: *English Grammar*. Oxford: Blackwell.
- Halle, Morris & Alec Marantz 1993: Distributed Morphology and the Pieces of Inflection. Hale, K. & S.J. Keyser (red.): *The View from Building 20*. Cambridge: MIT Press, 111–176.
- Hanssen, Eskil et al. 1978: *Oslomål. Prosjektbeskrivelse og syntaktisk analyse av oslomål med henblikk på sosiale skilnader* (Talemålsundersøkelsen i Oslo (TAUS), skrift nr. 6). Oslo: Novus forlag.
- Harley Heidi & Rolf Noyer 1999: Distributed Morphology. *GLOT International* 4 (4), 3–9.
- Huang, C.-T. James 1984: On the Distribution and Reference of Empty Pronouns. *Linguistic Inquiry* 15, 531–574.
- Leech, Geoffrey 2000: Same grammar or different grammar? Contrasting approaches to the grammar of spoken English discourse. Sarangi, S. & M. Coulthard (red.): *Discourse and Social Life*. Cornwall: Longman. 48–65.
- McShane, Marjorie 2005: *A Theory of Ellipsis*. Oxford: Oxford University Press.
- Merchant, Jason 2001: *The syntax of silence: Sluicing, islands, and the theory of ellipsis*. Oxford: Oxford University Press.
- Merchant, Jason 2004: Fragments and ellipsis. *Linguistics and Philosophy* 27 (6), 661–738.
- Merchant, Jason 2012: Ellipsis: A survey of analytical approaches. Manuscript for T. Kiss & A. Alexiadou (red.): *An international handbook of contemporary syntactic research*. Tilgjengelig fra: <http://home.uchicago.edu/~merchant/pubs/merchant.ellipsis.pdf> [Nedlastet 18. september 2015].
- Miller, Jim & Regina Weinert 2009: *Spontaneous Spoken Language. Syntax and Discourse*. New York: Oxford University Press.
- Mörnsjö, Maria 2002: *V1 Declaratives in Spoken Swedish*. Doctoral dissertation, Lund University.
- Napoli, Donna Jo 1982: Initial Material Deletion. *Glossa* 16, 85–111.
- Nygård, Mari 2013: *Discourse ellipsis in spontaneously spoken Norwegian. Clausal architecture and licensing conditions*. Upublisert doktorgradsavhandling, NTNU.
- Radford, Andrew 2004: *Minimalist syntax: exploring the structure of English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Reinhart, Tanya 1981: Pragmatics and linguistics. An analysis of sentence topics. *Philosophica* 27, 53–94.

- Richards, Marc D. 2007: On Feature Inheritance: An Argument from the Phase Impenetrability Condition. *Linguistic Inquiry* 38 (3), 563–572.
- Rizzi, Luigi 1986: Null Objects in Italian and the Theory of pro. *Linguistic Inquiry* 17 (3), 501–557.
- Rizzi, Luigi 1997: The Fine Structure of the Left Periphery. Haegeman, L. (red.): *Elements of Grammar. A Handbook in Generative Syntax*. Dordrecht: Kluwer, 281–337.
- Sigurðsson, Halldor Á. 1989: *Verbal Syntax and Case in Icelandic*. Doctoral dissertation, Lund University.
- Sigurðsson, Halldor Á. & Joan Maling 2010: The Empty Left Edge Condition. Putnam, M. (red.): *Exploring Crash-Proof Grammars*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 57–84.
- Sigurðsson, Halldor Á. 2011: Conditions on argument drop. *Linguistic Inquiry* 42, 267–304.
- Travis, Lisa 1984: *Parameters and Effects of Word Order Variation*. Doctoral dissertation, Massachusetts Institute of Technology.
- Áfarli, Tor A. 2007: Do Verbs have Argument Structure?. Reuland, E., T. Bhattacharya & G. Spathas (red.): *Argument Structure*. Amsterdam: Benjamins, 1–16.
- Áfarli, Tor A. & Kristin M. Eide (2003): *Norsk generativ syntaks*. Oslo: Novus.

Korpus

Norsk talespråskorpus – Oslodelen, Tekstlaboratoriet, ILN, Universitetet i Oslo. <http://www.tekstlab.uio.no/nota/oslo/index.html>

Johannessen, Janne Bondi, Joel Priestley, Kristin Hagen, Tor Anders Áfarli & Øystein Alexander Vangsnes 2009: The Nordic Dialect Corpus – an Advanced Research Tool. Jokinen, Kristiina & Eckhard Bick (red.): *Proceedings of the 17th Nordic Conference of Computational Linguistics NODALIDA 2009*. NEALT Proceedings Series Volume 4.

Summary

The topic for this article is discourse ellipses in spoken Norwegian. These are sentences where one or several constituents are phonologically unrealized. In particular, topicalized subjects and object, but also auxiliaries, typically undergo ellipsis. I present a syntactic analysis of these constructions. More specifically,

I discuss (i) whether the ellipses give rise to full-fledged sentence structures, and (ii) to what syntactic and semantic licensing restrictions that govern them. I argue that Norwegian discourse ellipses are licensed by both semantic recoverability conditions and syntactic restrictions based on agreement relations in the C-T domain.

Mari Nygård
NTNU, Fakultet for lærer- og tolkeutdanning
7491 Trondheim
mari.nygard@ntnu.no